

ani hmotněprávně nekorespondovala novým podnikatelským možnostem. Předpisy o daních z příjmů měly samy o sobě speciální osud, který je viditelný v tom, jak se vyvíjely sazby a další jeho instituty: Od nástroje k potlačení soukromého vlastnictví a podnikání v roce 1952 (lépe se nechat znárodnit než tu daň platiti), přes zmírnění v roce 1961 a váhovou podporu tzv. podnikání na základě povolení národního výboru v roce 1988 až ke zdanění, které v roce 1990 už asi adekvátně reflektovalo nové podmínky a potom nakonec vstoupilo do nového zákona o daních z příjmů účinného od 1. 1. 1993. Nový zákon jistě představoval nový systém, ale krásně v něm můžeme vystopovat, jak dnešní daň z příjmů fyzických osob nahrazuje dřívější daň ze mzdy, daň z literární a umělecké činnosti a daň z příjmů obyvatelstva; stejným způsobem daň z příjmů právnických osob pohltila a nahradila dřívější podnikové odvody, daň důchodovou a daň zemědělskou.¹ Myslím, že platné daňové právo ve skutečnosti navazuje na to předchozí a že to není úplně nevýznamný prvek k uchopení současného systému; a to celkem bez ohledu na to, že zdaleka ne všechny povinnosti daňového charakteru se v oné době řešily na úrovni zákona, což by dnes představitelné nebylo.

Jinak, textu by neškodilo více péče při konečné revizi. Úplně zbytečně jsou eleganci na škodu drobnosti, jako velké P v nadpise *Vztah Práva a jiných vědních disciplín* v obsahu knihy, nebo na straně 90 by nekraloval *rex rei sitae* namísto zásady *lex rei sitae*.

Jan Bárta*

Krčmář Jan. Paměti. Díl I. (do roku 1918). K vydání připravil Luboš Velek ve spolupráci s Alicí Velkovou a Martinem Klečackým. Praha – Pelhřimov: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2017, 580 s.

V roce 2017 uplynulo 140 let od narození *prof. JUDr. Jana Krčmáře* (1877–1950), významného českého odborníka na občanské právo hmotné a mezinárodní právo soukromé a *Randova* žáka. Svůj život spojil především s pražskou právnickou fakultou. Vznik Československa však před něj postavil velké úkoly také v oblastech legislativní a expertní činnosti a nevyhnula se mu ani funkce politická. *Krčmářovo* výročí připomněl v červencovém čísle *Právnicka* právní historik *Jan Kuklík*, který ve své stati zasvěceně a přehledně shrnul celou *Krčmářovu* profesionální i životní dráhu.¹

Velmi příhodně vyšel v roce *Krčmářova* jubilea první díl jeho pamětí s názvem *Rodina a mládí*. K vydání jej připravil historik z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i. (a také ředitel této instituce), *Luboš Velek* ve spolupráci s kolegy *Martinem Klečackým*

¹ Srov. ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie. S praktickou aplikací*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 45.

* JUDr. Jan Bárta, CSc., Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: jan.barta@ilaw.cas.cz. Příspěvek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO: 68378122.

¹ KUKLÍK, Jan. K 140. výročí narození profesora JUDr. Jana Krčmáře. *Právnick*. 2017, roč. 156, č. 7, s. 569–586.

z téhož ústavu a s *Alicí Velkovou* z Historického ústavu AV ČR, v. v. i. Kniha byla vydána společnou péčí Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i. Text lektorovali odborníci na občanské a obchodní právo *Karel Eliáš* a specialista v oboru správního práva *Dušan Hendrych*.

Čtenářská obec má nyní tedy konečně k dispozici celé trojdílné *Krčmářovy* paměti, protože jejich druhý a třetí díl publikovali již o deset let dříve editoři *Jan Kuklík* z Právnické fakulty Univerzity Karlovy a historička *Jana Čechurová* z fakulty filozofické téže univerzity.² Tyto díly pokrývají období let 1919 až 1938, a jsou tedy čtenářsky velice atraktivní, neboť se týkají *Krčmářovy* politické a diplomatické činnosti (jeho účasti na mírové konferenci ve Versailles v roce 1919, legislativní činnosti a výkonu funkce ministra školství a národní osvěty) a také jeho společenských aktivit, souvisejících se zájmem o výtvarné umění, divadlo a film.

Kompletní paměti jsou dosti obsáhlým dílem, které má v rukopise okolo 1200 strojopisných stran. Nyní vydaný první díl představuje přibližně polovinu tohoto rozsahu. Nese název *Rodina a mládí* a zahrnuje autorovu předmluvu a pět chronologicky řazených kapitol, v nichž *Krčmář* vzpomíná na své dětství od poloviny 80. let 19. století, na mládí, studia a budování své akademické kariéry do konce roku 1918.

V *Předmluvě* (s. 61–62) *Krčmář* s povinnou dávkou skromnosti předeslal: „*Sotva by koho mohl zajímati tuctový život úřednického synka, který bez velkých nesnází v slušném blahobytu vystudoval a stal se univerzitním profesorem. Než můj život mne přivedl jako pozorovatele nebo i účastníka k mnohým událostem, které se mně zdají hodny zaznamenání, a k mnohým lidem, kteří nezasluhují, aby jejich památka rychle zapadla.*“ Autor si předsevzal psát pravdivě, „*tak jak jsem to viděl*“ (s. 61), a zachycovat i zdánlivé malichernosti a spíše rub velkých událostí, jichž byl svědkem. V tom mu pomáhala jeho pověstná vynikající paměť.

V první kapitole, nazvané *Rodina* (s. 65–106), *Krčmář* seznamuje se svými rodinnými kořeny a charakterizuje svoje nejbližší. Narodil se do právnické rodiny. Jeho otec *Jan Krčmář starší* pocházel z rodu zámožných sedláků a krčmářů ve východočeské Budislavi u Poličky. Studoval práva v Praze a ve Vídni. Matka *Josefa Ponetzová* byla dcerou rady chrudimského soudu *Jana Ponetze*. Svého otce *Jan Krčmář* popsal jako konzervativního státního úředníka prudké a vznětlivé povahy, rázného, který nepěstoval mnoho společenských styků. Dětem se věnoval a ty na něm lpěly, i když byl přísný. Matka byla prý spíše uzavřená a silně nábožensky založená. Nijak zvlášť tedy nepřekvapí, že jejich citlivý syn podědil matčinu uzavřenost a otcovu výbušnou povahu. Nebylo pro něj snadné navazování kontaktů s lidmi, což později sice nijak fatálně, ale přesto ovlivňovalo jeho kariéru. V dalších kapitolách se tak dočteme, že studijní pobyty v zahraničí *Krčmář* zčásti protřpěl, a i když si nakonec zvykl, neprodlužoval je nad nezbytnou míru. Pilně studoval v knihovnách, ale kontakty s tamními profesory se mu nepodařilo navázat v takové intenzitě, jak by si přál. Nevyhovoval mu ani pracovní pobyt ve Vídni a rovněž odmítl nabídku vstoupit do diplomatické služby v roce 1919 s tím, že se na to nehodí.

Nejútlejší dětství prožil *Jan Krčmář* v Praze. Školními roky procházel nadaný a zvědavý žák snadno. Velký význam pro něj tehdy měly prázdninové pobyty u prarodičů v Chrudimi a později především u strýce a tety ve mlýně ve Valech u Přelouče na Pardubicku. Na svá

² KRČMÁŘ, Jan. *Paměti. Díl II. Skoro státníkem. Díl III.* K vydání připravili Jana Čechurová a Jan Kuklík. Praha – Pelhřimov: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Nová tiskárna, 2007.

školní a středoškolská léta vzpomínal ve druhé kapitole, která nese název *Až do nastoupení studií vysokoškolských* (s. 107–209). Rodina *Krčmářových* se v těchto letech několikrát stěhovala podle toho, kam byl otec přeložen. Do tohoto období spadá pro celou rodinu nepříjemná zkušenost, kdy rada zemského soudu *Jan Krčmář starší* předsedal procesu s Omladinou. Jeho syn pak cítil povinnost se ho ve svých pamětech zastat, i když procesu mnoho prostoru nevěnoval. Argumentoval především tehdy platnými zákony.

Krčmářovo vzpomínání na dětství a mládí dává nahlédnout do života měšťanské rodiny konce 19. století. Z každé stránky je patrná upřímná a velmi vědomá snaha zaznamenat vzpomínky v co největší rozmanitosti a pestrosti a uchovat v nich to, co – jak autor tušil – jednou zmizí z povědomí. Čtenář se dozví, jak chodili oblečení *Krčmářovi* prarodiče, co se v rodině jedlo, do kterých obchodů chodili nakupovat, kam se jezdilo na výlety kočárem a vlakem či jak se mluvilo. Vzpomínkami defilují desítky příbuzných a známých. U většiny z nich autor uvádí příbuzenské nebo přátelské vazby a alespoň jednou větou načrtne pozdější osudy. Tyto střípky, spolu s četnými odkazy na jiné paměti nebo na literární díla, v nichž se dotyční objevili (z Litomyšlska šlo o romány *Terézy Novákové* a *Aloise Jiráska*, z pražského prostředí např. *Ignáta Herrmanna*), činí z těchto pamětí zdroj informací, který potěší historiky různých specializací. Autor měl evidentně na zřeteli, že má konkrétní představu o životě pouze té společenské vrstvy, do níž patřila jeho rodina, tedy vrstvy zámožnějších měšťanů. Snažil se proto o nadhled. Nicméně v důsledku toho, že jeho rodina se nejčastěji stýkala s příbuznými a s rodinami otcových spolupracovníků a protože všechny vztahy a profese *Krčmář* uváděl, jsou jeho vzpomínky plné právníků, profesorů a současných či budoucích advokátů. Za zmínku stojí i to, že věnoval pozornost jejich českému a německému národnímu uvědomění, které v jeho společenských kruzích bylo často věcí volby, jež se mohla lišit i mezi sourozenci.

Nejzajímavější a z pohledu právního historika bezesporu nejpřínosnější částí pamětí je kapitola třetí – *Studium vysokoškolské a habilitační* (s. 211–326). Její podstatnou část tvoří medailony profesorů a kolegů, s nimiž byl *Krčmář* jako student na fakultě nejvíce v kontaktu. Nešlo mu přitom o jejich podrobné a vyčerpávající charakteristiky; to ponechával nekrologům či oslavným spisům. Snažil se zachytit svoje vlastní postřehy, aby dokreslil obraz osobností, které se „*pozvolna propadají [v] zapomenutí. [...] ač mnozí z nich byli za svého života lidé proslulí*“ (s. 229). *Krčmář* nepřekračoval rámeček vzpomínek v tom, že by předkládal vědecký profil dotyčných. Zato uváděl množství odkazů na další literaturu o nich; vlastní texty (nekrology či laudatia) někdy přímo reprodukoval.

„*Největším nimbem byl obklopen [Antonín] Randa, největšímu respektu se těšil [Emil] Ott, nejvíce mne připoutával [Josef] Stupecký, nejušlechtilejší osobností byl jistě [František] Storch, nejnabádavější a nejobávnější byl [Albín] Bráf, lidsky mně byl nejbližší [Bohuš] Rieger*“ (s. 230). Kromě nich vzpomínal *Krčmář* také na velkorysého *Matouše Talíře*, *Jiřího Pražáka* s vynikajícími pedagogickými schopnostmi, přátelského *Leopolda Heyrovského* a spíše nevlídného *Jaromíra Čelakovského*. Mezi *Krčmářovy* kolegy, s nimiž se za studií přátelil, patřil mimo jiné *František Vavřínek* a spolužák z plzeňského gymnázia a později i kolega na právnické fakultě *Josef Drachovský* nebo věrný druh z dětství a mládí *Julius Čech*.

Pro všechny charakteristiky osobností v *Krčmářových* pamětech platí, že byly gentlemanské, jak si povšimli v úvodních studiích editoři obou svazků. *Krčmář* se i v rámci subjektivního žánru pamětí snažil o co největší vyváženost v hodnocení. Jejich četbu je jistě vhodné pro srovnání doplnit o studium vzpomínek *Krčmářova* o dva roky mladšího kolegy a pozdějšího profesora brněnské právnické fakulty *Františka Weyra*. V řadě

postřehů se shodují. Ostatně Weyr uvádí, že Krčmář sám působil velmi gentlemansky a kultivovaně, vystupoval vlídně, ale odměřeně.³

Krčmář dále vylíčil svoje přípravy k habilitaci z občanského práva, kterou mu navrhl Josef Stupecký. Součástí těchto příprav bylo nezbytné studium v cizině. Krčmář zvolil Lipsko, kde si při ročním studijním pobytu shromáždil materiál pro habilitační práci. Spis *O smlouvě námezdní I.* vydal posléze tiskem jako první číslo *Knihovny sborníku věd právních a státních.*

Před habilitací si Krčmář zároveň odbyval přípravnou soudcovskou službu v Pardubicích a v Praze. V Pardubicích také začala jeho publikační činnost – napsal zde svůj první článek a jistě stojí za zmínku, že to bylo do *Právnicka*.⁴ Soudcovskou službu konal Krčmář ještě dva roky po habilitaci. Především však roku 1902 ministerstvo kultu a vyučování potvrdilo usnesení profesorského sboru, kterým mu byla udělena *venia legendi*, tedy právo přednášet, pro obor občanského práva. Tím začala nová etapa jeho profesního života, a proto také další, čtvrtá kapitola paměti s jednoduchým názvem *1902–1914* (s. 327–447). Hned úvodem podal svou vlastní charakteristiku jako vědce. Považoval se za „receptivní“ typ (shodně ho označil i Weyr⁵). Takoví vědci „nebývají tvůrci a iniciátory. Každé nové evangelium si žádá určité zaujatosti a jednostrannosti, kterých se jim právě nedostává. Chápu sice a cítí kazy a nedostatky dosavadního bádání, ale nemají dostatečných sil a schopností je odčinit. Zato vítají nové směry, a jsouce prosti fanatismů tvůrců a jejich epigonů, snaží se do toho, co z minulosti cenného přešlo do přítomnosti, s větším či menším zdarem zapracovati cenný přínos nový, a tak, ač leckdy oběma krajním směrům podezřelí a nepřijemní, leccčím přispějí k zakotvení a rozšíření oněch nových poznatků“ (s. 327).

Vzhledem ke svému povahovému založení byl skeptický ke svým učitelským schopnostem. Díky mimořádné paměti sice pro něj bylo snadné přednášet spatra, ovšem soudil, že byl při přednáškách nudný. I přes letitou praxi pro něj byla obtížná seminární cvičení, která vyžadovala užší kontakt se studenty. Přesto mohl konstatovat, že posluchačů mu s léty přibývalo.

Po skončení habilitačního řízení se jeho odborný zájem soustředil na mezinárodní právo soukromé, což byl obor v české právní vědě dosud opomíjený. Výsledkem intenzivního studia byla kniha *Úvod do mezinárodního práva soukromého I. Část propedeutická* (Praha, 1906). Vyšlo jako 12. číslo *Knihovny Sborníku věd právních a státních.* Josef Stupecký text přijal jako práci extraordinariátní, tj. jako podklad k získání titulu mimořádného profesora na fakultě. Krčmář dosáhl jmenování mimořádným profesorem občanského práva roku 1907. Z plánovaného druhého dílu knihy nakonec vznikl jen „malý úsek první kapitoly“ (s. 334), který Krčmář vydal jako *Základy Bartolovy a Baldovy teorie z mezinárodního práva soukromého* (Praha, 1910, vlastním nákladem). Kniha se stala podkladem návrhu na ordinariát, tj. na řádnou profesuru. Ukázalo se však, že na fakultě není volné systemizované místo. Nakonec bylo po různých peripetiích vše s ministerstvy vyjednáno s tím, že Krčmář musel na několik měsíců na přelomu let 1911 a 1912 jako ordinář jít sloužit do ministerstva kultu a vyučování do Vídně. Jak už bylo výše naznačeno, necítil se tam dobře, takže jakmile to bylo možné, vrátil se do Prahy.

³ WEYR, František. *Paměti 1. Za Rakouska (1879–1918)*. Ed. Jana Uhdeová. Brno: Atlantis, 1999, s. 176–192, 334. O Krčmářově kultivovanosti a ušlechtilosti píše ve svých pamětech také profesor brněnské právnické fakulty Vladimír Kubeš. Viz KUBEŠ, Vladimír. *... a chtěl bych to všechno znovu*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 31–32.

⁴ Povinný podíl a darování. *Právník*. 1901, roč. 40, s. 822–822 a s. 853–860.

⁵ WEYR, František. *Paměti 1*, s. 334.

Jan Krčmář v mládí vykonával ještě řadu dalších mimovědeckých funkcí – byl nadačnícím referentem na fakultě, členem výboru Hlávkových kolejí, jednatelem I. právnického sjezdu roku 1904, v letech 1904–1907 byl jako docent ředitelem univerzitní kanceláře (tu vedl ještě dočasně za války, když byl její ředitel povolán k vojenské službě).

Ve volném čase rád cestoval jak po Čechách, tak po Evropě. V pamětech věnoval hodně prostoru svým dojmům a zážitkům. Výlety a cesty podnikal nejprve s otcem, později s kolegy z fakulty; nejčastěji s nejlepšími přáteli, jimiž byli kolegové zcela rozdílného naturelu *Josef Prušák* a *František Vavřínek*. Kromě jejich charakteristicky najdeme v této kapitole ještě několik dalších portrétů osobností z prostředí fakulty – *Emanuela Tilsche*, *Karla Hermannova-Otavského*, *Kamila Henna* a *Karla Kadlece*.

Nelze nezmínit *Krčmářův* zájem o výtvarné umění, který právě v tomto období přerostl ve sběratelství. *Jan Krčmář* se dokonce stal aktivním členem několika zájmových spolků (např. Umělecké besedy a Kroužku přátel staršího umění malířského).

Poslední, pátá kapitola prvního dílu pamětí (s. 449–473), nazvaná *1914–1918*, je rozsahem nejkratší. Ve válečných letech *Krčmář* dál působil na fakultě, kde byl v akademickém roce 1916/17 děkanem. Předstíráním zdravotních obtíží se úspěšně vyhnul odvodu. Ač pocházel z rodiny loajálního státního úředníka a sám se tak také projevoval, v této partii pamětí klade značný důraz na vzpomínky na diskuse na dnešním Smetanově nábrežím. Tam se scházeli ti, které spojovala touha po porážce Ústředních mocností. Pestrou společnost tvořili např. bratři *Čapkové*, *Viktor Dyk*, herec *Eduard Vojan* či různí úředníci. Mezi kolegy *Krčmář* prý tehdy nenacházel v tomto ohledu spřízněnou duši. Svě přesvědčení by prý býval rád dal symbolicky najevo podpisem pod Manifest českých spisovatelů. Nebyl k němu však vyzván a dotklo se ho to.

Čtenář pamětí *Jan Krčmáře* musí být fascinován faktem, že takto obsáhlé a detailní memoáry lze sepsat bez pomoci celý život poctivě vedených deníků. „*Píši bez jakýchkoli poznámek neb jiných opor paměti. Vyslechl jsem za svého života o své paměti tolik výroků lichotivých (skvělá, fenomenální, nebezpečná) i nelichotivých (velká paměť není nikterak známkou inteligence, je vyvinuta na úkor schopnosti samostatně usuzovati), že jim pomalu sám věřím*“ (s. 61). Dodejme, že ona nelichotivá poznámka byla jistě míněna žertem, protože jejím autorem byl *Krčmářův* přítel *Prušák*. *Krčmářovo* prohlášení přirozeně vyprovokovalo editory obou svazků k bedlivému přezkoumání, ale nakonec „kapitulovali“, jak uvádějí *Jana Čechurová* a *Jan Kuklík*. Ostatně o *Krčmářově* „*famózní*“ paměti se zmiňuje i již citovaný *František Weyr*.⁶ Nicméně některým nepřesnostem se *Krčmář* přece jen nevyhnul. Editoři je napravovali v poznámkách pod čarou.

Ačkoliv předmluva pamětí je datována rokem 1929, následující kapitoly prvního dílu vznikaly ve druhé polovině 30. let. *Krčmář* totiž nejprve přikročil k psaní druhého dílu, navíc tvořil s několikaletými pauzami. Psal metodicky, promyšleně a s nadhledem o obsahu celé kapitoly – často odkazoval na zmínky, které se o dané osobě již v pamětech vyskytly, nebo předesílal, že o ní ještě bude psát. O gentlemanství a kultivovanosti již byla řeč. Zdůraznění zaslouží také vysoká literární úroveň díla, které nepochybně obstojí i čteno jako beletrie, bez případného badatelského zájmu čtenáře.

⁶ ČECHUROVÁ, Jana – KUKLÍK, Jan. Prof. JUDr. Jan Krčmář (1877–1950). Příspěvek k životopisu II. In: KRČMÁŘ, Jan. *Paměti. Díl II. Skoro státníkem. Díl III.* K vydání připravili Jana Čechurová a Jan Kuklík. Praha – Pelhřimov: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Nová tiskárna, 2007, s. 20; WEYR, František. *Paměti 1*, s. 334.

První stránky svazku prvního dílu *Krčmářových* pamětí patří úvodnímu slovu *Luboše Velka* a *Martina Klečackého*, jež pojednává o fenoménu sepisování pamětí na konci 19. a na počátku 20. století a o dlouhodobém procesu vzniku pamětí *Krčmářových*. Vlastnímu textu pak předchází fundovaná stať *Luboše Velka* s názvem *Prof. JUDr. Jan Krčmář (1877–1950). Příspěvek k životopisu I*. Studie líčí život a dílo *Jana Krčmáře* nejen v příslušném období od dětství do roku 1918, ale pro komplexní představu zvláště o jeho odborném a pedagogickém vývoji věnuje pozornost i dalším etapám jeho života. *Velek* pojednal o *Janu Krčmářovi* v příslušném kulturním a společenském kontextu, přičemž využil nejen dostupnou literaturu, nýbrž i množství archivních pramenů z řady archivů, např. z Archivu Národního muzea, Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd ČR či z Archivu Univerzity Karlovy v Praze. Nabízí tak alternativu ke svižně napsané a rovněž prameny podložené studii *Jany Čechurové* a *Jana Kuklíka*, která doprovázela druhý a třetí vydaný díl. Detailnější srovnání obou statí by však nebylo už kvůli rozdílnému rozsahu úplně spravedlivé – zatímco editoři dříve vydaného druhého svazku se pohybovali na půdorysu 16 stran, *Luboš Velek* se rozepsal na 47 tiskových stranách.

Edice prvního dílu *Krčmářových* pamětí grafickou podobou navazuje na dříve vydaný svazek. Neopakuje však jeho nedostatek špatně čitelných čísel editorských poznámek pod čarou a ještě hůře rozlišitelných obrázků, jimiž jsou ve druhém a třetím díle označeny *Krčmářovy* vlastní poznámky. Nyní editoři zvolili označení *Krčmářových* poznámek římskými čísly. Diskutabilní je jejich zařazení za texty jednotlivých kapitol, které nutí čtenáře listovat. Nicméně sazba vlastního textu se u tohoto svazku mnohem lépe čte.

Pečlivé práci editorů lze těžko něco vytknout. V 1708 poznámkách pod čarou uvádějí vysvětlivky, překlady a případné korekce textu pamětí. Odvedli zde úctyhodný kus výzkumné práce, která byla komplikována tím, že existují dvě strojopisná paré pamětí. Prvopis je uložen v Archivu Národního muzea, průklep ve fondu Literárního archivu Památníku národního písemnictví. Protože se exempláře liší korekcemi a vpisky autora, editoři museli obě verze porovnávat.

V publikaci je zařazeno několik zejména portrétních fotografií, nechybí ani přehledně graficky upravený jmenný rejstřík. Orientaci čtenáře velmi dobře poslouží schémata rodiny *Krčmářů* a *Ponetzů* na předsádkách a vlepené schéma rodiny *Tobischů*. *Krčmářova* výběrová bibliografie v tomto svazku není, neboť ji zahrnuje již svazek s druhým a třetím dílem.

Je potěšující držet v ruce edici pamětí zpracovanou s takovou péčí a erudicí. *Luboš Velek*, *Martin Klečacký* a *Alice Velková* přípravou prvního dílu pamětí *Jana Krčmáře* k vydání završili úsilí kolegů a zpřístupnili jak badatelské obci, tedy zájemcům o dějiny občanského práva, dějiny vědy a Karlovy univerzity, tak milovníkům zašlých časů pozoruhodný text, který si pro svou vysokou informační i literární hodnotu vydání již dávno zasloužil.

Zdena Žáčková*

* PhDr. Zdena Žáčková, Ph.D., Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: zdena.zackova@ilaw.cas.cz. Recenze vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO: 68378122.